

El present dossier és un avançament editorial d'un llibre que es publicarà en anglès a la col·lecció "Lexikon", de la Direcció General de Difusió de la Generalitat sota el títol *The Ethical values of journalists. Field research among the media professionals in Catalonia*. Atès que els periodistes catalans en són protagonistes, semblava lògic que tinguessin un retorn de les respostes que van oferir al ser entrevistats o enquestats. Els autors del dossier són els components del Grup de Recerca en Periodisme de la UPF que han realitzat la investigació.

Una acurada fotografia de la professió

Fabiola Alcalá, Salvador Alsius i Christopher Tulloch

L'enquesta realitzada per fer la recerca incloïa tot un seguit de preguntes en les quals es demanaven als professionals dades de caràcter sociodemogràfic i professional. Són les informacions que a la investigació de camp constitueixen les anomenades "variables independents". Han servit per poder fer una anàlisi aprofundida dels resultats relatius a l'objecte de la recerca, és a dir, les actituds ètiques. Però, com que s'ha pogut disposar d'una mostra molt àmplia (van respondre a l'enquesta 1.198 persones), aquestes variables sociodemogràfiques constitueixen per si mateixes una bona aproximació a un retrat de la professió periodística a Catalunya en el moment actual. En força aspectes, aquestes dades, que aquí es presenten de manera molt resumida, poden ser considerades com una posada al dia de les que figuraven al llibre blanc de fa cinc anys.

Dels professionals que han respost l'enquesta un 57,3% són homes i un 42,4% són dones. Malgrat la majoria masculina, tot sembla indicar que assistim a una progressiva "feminització" de l'ofici. Cinc anys abans, segons el Llibre Blanc, la distribució per sexes era: homes, 62,9% i dones, 37,1%.

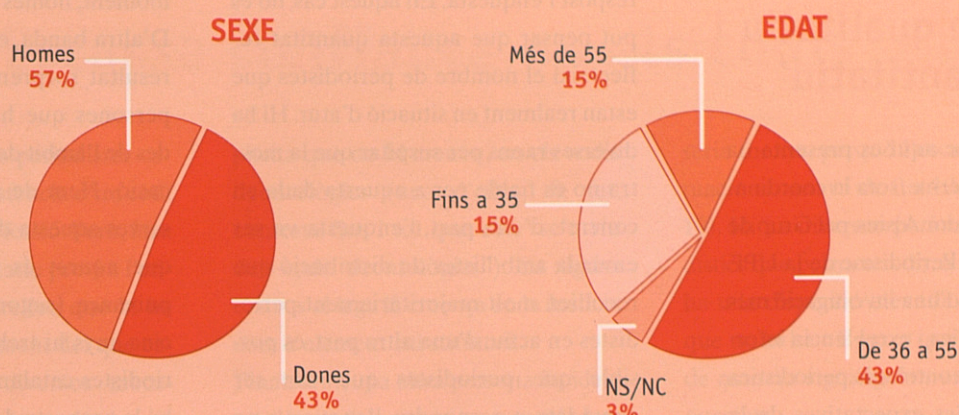
Per grans grups d'edat, un 30,7% dels enquestats tenen fins a 35 anys, un 51,3% tenen entre 36 i 55 anys, i un 15,4% és major de 55 anys. Un 2,5% no

respon a la pregunta sobre l'edat. També aquí es constaten, encara que no d'una manera tan clara, algunes diferències respecte a les dades del Llibre Blanc de cinc anys enrere. Es manté pràcticament igual la franja dels més joves, si bé augmenten en alguns punts percentuals els més grans en perjudici de les edats intermèdies. En aquell estudi, els límits entre les franges eren lleugerament diferents, i es repartien així: entre 18 i 35, un 29,8%; entre 35 i 54, un 60,7% i més de 55, un 9,5%.

En el segment d'edats més joves són majoritàries les dones, amb un 58,2% per un 41,8% d'homes. En els altres dos segments, i progressivament a mesura que augmenta l'edat, trobem majoria d'homes (60,8% per 39,2% en les edats intermèdies, i 76,8% per 23,2% en les edats avançades).

Per estudis realitzats, hi ha una majoria (un 52,4%) que té solament la llicenciatura de Periodisme, mentre que un 26,2% té aquesta carrera i un altre títol superior. Un 10,9% ostenta un altre títol universitari, però no és llicenciat en Periodisme. I finalment un altre 10,3% no té títol superior. Respecte a les dades del Llibre Blanc, de cinc anys abans, es manté (amb una aparent tendència a la baixa) la proporció de professionals que comptem amb el títol específic per exercir el periodisme (allà era un 82,8% i ara apareixen quatre

ENQUESTA SOBRE L'ÈTICA PERIODÍSTICA

			Home	Dona	Total
Edat	Fins a 35	Casos vàlids	154	214	368
		% Edat	41,8%	58,2%	100%
		% Sexe	23%	43,1%	31,6%
	De 36 a 55 anys	Casos vàlids	373	240	613
		% Edat	60,8%	39,2%	100%
		% Sexe	55,8%	48,3%	52,6%
Més de 55 anys	Casos vàlids	142	43	185	
	% Edat	76,8%	23,2%	100%	
	% Sexe	21,2%	8,7%	15,9%	
Total	Casos vàlids	669	497	1166	
	% Edat	57,4%	42,6	100%	
	% Sexe	100%	100%	100%	

punts menys). Més sorprenent, en una primera mirada, és el fet que hagi augmentat enormement la proporció dels professionals que compten, a més de la llicenciatura específica, amb un altre títol universitari (que passarien de representar un 5,2% a un 26,2%. És cert

Més d'un miler d'enquestats per l'estudi sobre ètica en el periodisme aporten un fiable retrat de l'ofici

que sembla pujar la tendència a comptar amb una doble llicenciatura, però l'explicació que sembla més raonable és la proliferació de màsters i diplomes de postgrau, que també són considerats pels enquestats com "una altra titulació universitària".

Les professionals dones enquestades tenen globalment un nivell d'estudis superior al dels professionals homes que també han estat objecte de l'enquesta. Així, un 28,3% de dones tenen la llicenciatura en Periodisme i una altra titulació universitària, mentre que els homes que estan en la mateixa situació són el 24,9%. També són més, comparativament parlant, les dones llicenciades en Periodisme (58,3% del total), envers els homes (48,1%).

Per edats, les asimetries són encara més evidents. El subgrup de llicenciats en Periodisme i en un altre títol superior està format majoritàriament per joves (58,4%). Els joves tenen un elevat pes específic també en el subgrup de llicenciats en només Periodisme, però la seva

presència és marginal en el subgrup amb un altre títol universitari i directament inexistent en el subgrup de professionals sense titulació universitària.

REFERÈNCIES PROFESSIONALS

La situació laboral més comuna és la de ser un treballador assalariat. Pràcticament dues terceres parts dels enquestats es troben en aquesta situació. Hi ha també un 19,4% d'autònoms o freelance. Tenen un cert gruix els grups dels empresaris amb treballadors al seu càrrec i el de jubilats (4,9% i 4,7% respectivament), mentre que la resta aporten una presència que només es pot considerar com a testimonial.

Cal advertir que la xifra d'aturats (que representa un 3,2%) es refereix, com totes, al conjunt de persones que han

Mètode qualitatiu i quantitatiu

L'estudi que aquí es presenta ha estat dut a terme, sota la coordinació de Salvador Alsius, pel Grup de Recerca en Periodisme de la UPF. Forma part d'una investigació més àmplia ("Ètica i excel·lència informativa: la deontologia periodística davant de les expectatives de la ciutadania") que s'inclou dins del pla nacional I+D+I del Ministeri de Ciència i Innovació. La recerca s'ha fet a quatre universitats: la Pompeu Fabra, que en portava la coordinació; la Carles III, de Madrid; la Universitat del País Basc, amb seu a Bilbao; i la Universitat de Sevilla, que va dur a terme el treball de camp a Andalusia.

Aquí es dona compte només d'una de les fases de la recerca empírica: la que correspon a les actituds dels professionals del periodisme a Catalunya. Va ser abordada amb la combinació de dos mètodes. Entre maig i juny de 2008 es van realitzar entrevistes en profunditat a trenta periodistes catalans de característiques diferents. El resultat de les entrevistes va plantejar o reforçar hipòtesis de treball amb una àmplia gamma de matisos que enriqueixen les conclusions. A més va ser utilitzat al fer-se el disseny de l'altra eina metodològica, una enquesta de caràcter quantitatiu que, el gener de 2009, es va convidar a contestar en línia més de tres mil periodistes catalans. La resposta (1.198 respostes) va superar totes les previsions. L'equip de suport metodològic va ser del Col·legi de Sociòlegs i Politòlegs de Catalunya. El dirigia l'expert en mètodes de recerca Lluís Sáez.

respost l'enquesta. En aquest cas, no es pot pensar que aquesta quantitat reflecteixi el nombre de periodistes que estan realment en situació d'atur. Hi ha diverses raons per sospitar que la mostra no és fiable per a aquesta dada en concret: d'una part, l'enquesta va ser enviada amb llistes de distribució que recollien molt majoritàriament periodistes en actiu; d'una altra part, és possible que periodistes que van ser convidats a respondre l'enquesta no s'hi sentissin prou implicats si es trobaven en una situació d'atur.

Força periodistes menors de trenta-cinc anys han cursat un segon títol universitari

La distribució per sexe d'unes o altres posicions laborals és pràcticament idèntica, mentre que el nombre d'assalariats augmenta en les generacions més joves i disminueix sensiblement entre els majors de 55 anys, que recauen força més en altres situacions que no les pròpies dels treballadors assalariats o dels treballadors autònoms. Per mitjà on treballen, el subgrup més nombrós és els dels que treballen en un diari (23,7%), seguit de prop dels qui treballen a la televisió (21,5%). A més

A la professió periodística hi ha un nombre inusitat de persones amb càrrecs directius

distància queden ja els que treballen en agències de notícies (14,5%), o a la ràdio o a Internet (al voltant d'un 12% en cada cas). Si comparem aquestes dades amb les corresponents al Llibre Blanc de cinc anys enrere, destaca sobretot l'augment dels professionals que treballen a la televisió (aleshores un 11,5%) i a la premsa digital (en aquell

moment, només un 1,9%).

D'altra banda, en el present estudi ha resultat sorprendent la baixa xifra de persones que han respost l'enquesta des de l'àmbit dels gabinets de comunicació. Hem de mirar amb moltes reserves aquesta dada, perquè tot indica que aquest és un àmbit laboral en puixança (segons el Llibre Blanc, fa cinc anys hi treballaven 12% dels periodistes catalans). Cal suposar que o bé la proposta de respondre l'enquesta no va arribar suficientment en aquest àmbit o bé els periodistes dels gabinets no s'hi han sentit implicats al mateix nivell que els altres.

En distribució segons el sexe, trobem que en el mitjà televisiu, el percentatge de dones és clarament més alt que no el dels homes (un 27,3% contra un 18,2%),

mentre que als diaris hi succeeix justament el contrari (hi ha un 28,2% d'homes, per un 19% de dones).

Per edats, els diaris són el mitjà en què preferentment s'instal·len els majors de 55 anys, mentre que la televisió sobretot i també les agències de notícies són camps on s'orienten més els professionals joves i d'edats intermèdies (també passa això, tot i que en menor mesura, amb Internet).

La distribució dels professionals catalans segons les àrees temàtiques a què dediquen la seva activitat es presenta molt dispersa. A les seccions de Política (sigui quin sigui l'àmbit territorial) s'hi encuadren un 14,4%. Però en altres àrees com

Economia, Societat, Cultura i esports, i Esports es registren percentatges que estan tots ells per sota d'un 10%. Un 32% treballa en diverses àrees a la vegada, mentre que un 19,3% es troba repartit en una munió d'àrees diverses.

Pel que fa a la titularitat de l'empresa on es treballa, dues tercers parts dels professionals enquestats ho fan a l'em-

Escassa confiança en els codis

Pràcticament tots els periodistes catalans coneixen l'existència d'un codi deontològic de la professió. Però, fora d'això, l'estudi qualitatiu previ a l'enquesta va posar en relleu que hi ha molt menys coneixement del que cabria esperar dels diversos mecanismes d'autoregulació professional. En casos molt puntuals els trenta periodistes que van ser objecte de les entrevistes en profunditat van parlar espontàniament de llibres d'estil o dels consells de redacció. Només tres entrevistats/des van citar el Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), mentre que un quart va esmentar el Consell de la Informació. En el cas del CAC, alguns el veuen com un mecanisme de regulació necessari, si bé hauria de ser més intervencionista i tenir més força. En parlar de regulació i autoregulació, els discursos de les persones entrevistades personalment són summament polièdrics i, de vegades, paradoxals. Per a una majoria, el recurs més eficaç és l'autoregulació del propi periodista, o bé –però molt menys esmentat– del mateix mitjà de comunicació. Això no treu que una part minoritària dels qui ho creuen, pensa que els mecanismes de regulació són també necessaris.

També es detecta una percepció generalitzada que els mecanismes que no preveuen sancions són ineficaços. Alguns citen el CAC, d'altres consideren que els codis i reglaments no funcionen (són “paper mullat”, diuen alguns). Hi ha qui pensa que la raó d'aquesta ineficàcia és l'escassa o nul·la capacitat coercitiva.

Dues de les persones entrevistades personalment van dir de manera ex-

plicita que no hi creuen, en els codis deontològics (una d'elles, de fet, contesta fins i tot que ella “se'n riu dels codis deontològics”). En alguns casos, s'al·lega la creença en la Justícia com a element substitutori.

Finalment, una altra persona incideix en el punt dels organismes reguladors per criticar que estiguin polititzats –segons el seu parer–, quan ella pensa

Hi ha una percepció que els mecanismes d'autoregulació sense sancions són ineficaços

que haurien de ser organismes estrictament professionals.

Una pregunta de l'enquesta demanava als professionals que valoressin de l'1 al 10 la utilitat que creuen que tenen els actuals codis deontològics que s'apliquen a la professió periodística. La mitjana atorgada pel conjunt dels enquestats és de 4,99. En termes escolars podríem dir, doncs, que es frega l'aprobat (que en realitat

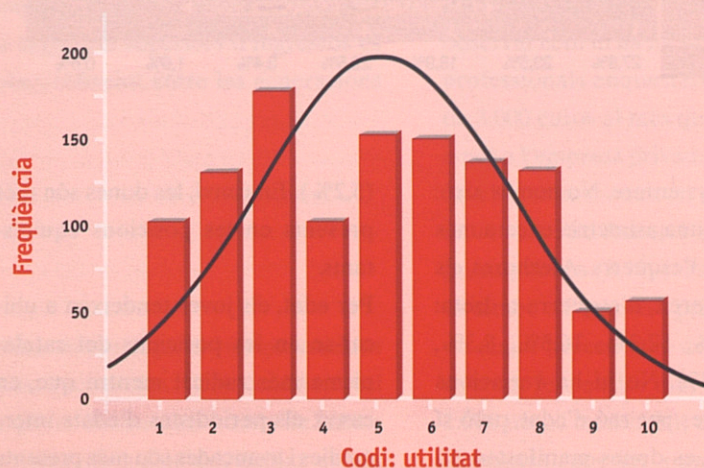
seria menys, perquè l'escala de puntuació no anava de 0 a 10, sinó d'1 a 10). Hi ha diversos paràmetres estadístics que permeten dir, a més, que hi ha una dispersió elevada i, per tant, que no hi ha un parer que predomini de manera significativa entre els enquestats.

Una altra pregunta inquiria si consideraven que haurien d'existir instruments coercitius per fer complir els codis. Un 55,5% dels enquestats considera que sí, mentre que en el 40,4% la resposta és negativa.

Per edats, els qui estan més a favor d'emprar instruments coercitius són les generacions més joves (un 64,7%), mentre que els d'edats intermèdies i edats avançades hi ha força menys suport a l'ús de la coerció (54-57%), tot i que encara és l'opció majoritària.

Finalment, a mesura que els professionals enquestats confereixen més importància al problema de la manca d'ètica professional en el periodisme, més a favor es mostren de fer ús de la coerció per tal de fer complir els codis deontològics.

Puntuació otorgada a la utilitat dels codis deontològics

Nombre de respostes: 1175 | Valoració mitjana: 4,99 | Desviació típica: 2,557

D'esquerres i catalanistes

Es va incloure a l'enquesta una doble pregunta per tal de poder esbrinar l'autopercepció ideològica dels periodistes a Catalunya. Es demanava situar-se en un grau d'entre set possibles en l'eix que va des de l'extrema esquerra fins a l'extrema dreta; i el mateix en un eix que va des del catalanisme a l'espanyolisme. Quant al primer dels dos eixos, hi ha

Tan sols un 3,8% es consideren de dretes i els periodistes espanyolistes són minoritaris

un predomini abassegador dels que es declaren d'esquerres (cal fer notar que representen un 76,6% del total), mentre que els centristes són un 15,1%, i ja en franca minoria resten els qui se situen a la dreta (3,8%). Un 4,5% no es defineix. Aquestes dades confirmen les del Llibre Blanc

Pel que fa a les actituds nacionalistes, les posicions de predomini catalanista són majoritàries (67,2%). En particular, cal dir que en la posició més catalanista s'hi adscriuen un 24,8%. En aquest cas, la posició central, amb una possible equivalència de no sentir-se ni catalanista ni espanyolista (o potser el típic "tan català com espanyol") arriba a un 22,5%. Per la seva banda, les posicions de predomini espanyolista són francament minoritàries. Un 4,7% no es defineixen.

El posicionament ideològic en el segment catalanisme-espanyolisme presenta una interessant variació en funció del sexe. Els homes presenten una major concentració en les posicions més catalanistes (54,4%) que les dones (46%). D'igual manera, en les posicions més decantades cap a l'espanyolisme hi ha més presència masculina (6,4%) que femenina

Posició	◀ ESQUERRA - DRETA ▶						
	1	2	3	4	5	6	7
%	5,2%	33,8%	37,6%	15,1%	3,3%	0,4%	0,1%

Posició	◀ CATALANISME - ESPANYOLISME ▶						
	1	2	3	4	5	6	7
%	27,8%	23,5%	18,9%	22,5%	3,4%	1,6%	0,6%

de cinc anys enrere. No només això: es dibuixa una asimetria encara més gran cap a l'esquerra. Aleshores els set valors eren, d'esquerra a dreta: 1,9%, 19%, 52,3%, 16,5%, 8,3%, 1,7% i 0,3%. No hi ha variacions significatives per raó d'edat, però sí per sexe. Les dones manifesten un major escorament a l'esquerra.

(5,2%). En canvi, les dones són més presents en les posicions equidistants.

Per edat, els joves tendeixen a ubicar-se en les posicions del catalanisme més radical mentre que, en canvi, els periodistes d'edats intermèdies i avançades són més presents en el catalanisme més moderat.

presa privada, mentre que poc menys de la tercera part restant ho fa en l'empresa pública. No hi ha variacions significatives de sexe ni d'edat entre els qui treballen a un o altre lloc. Al Llibre Blanc les dades corresponents eren: àmbit públic, 29% i àmbit privat, 71%. Un 38% dels professionals enquestats tenen la categoria professional de redactor, mentre que un 21,8% té un càrrec directiu. Un 12,7% són caps de redacció, i un 10,9% caps de secció. La resta corresponen a altres categories o no han respost a la pregunta que se'ls feia.

En principi, sorprèn l'alt nombre d'alts directius. Però cal tenir en compte que la piràmide de categories de la professió periodística és ben atípica. En alguns mitjans s'ha donat el fenomen de l'atribució de càrrecs com a manera d'assignar la retribució salarial que s'ha considerat justa en algun moment. A banda d'això, hi ha un bon nombre d'empreses amb pocs treballadors que, en canvi, poden comptar amb diversos directius.

Creuant alhora les variables de sexe, edat i categoria professional, es pot veure com la comparativa dels càrrecs ocupats per homes i dones en el segment d'edats joves és pràcticament equiparable, encara que no passa el mateix en els altres dos segments. Es constata que les dones ocupen menys els càrrecs directius (director/a, sotsdirector/a) en una proporció d'una dona per cada tres homes. El desequilibri és més gran com més gran és la franja d'edat.

La distribució d'ingressos presenta una primera centralitat en el segment que va de 1.500 a 3.000 euros al mes, ja que a la vora de la meitat dels professionals enquestats se situen en aquest interval (en concret, el 46,2%). Una segona centralitat la trobem en l'interval que va de 1.000 a 1.500 euros mensuals, que aplega un 21,5% dels enquestats. En els

De la precarietat a l'intrusisme

Una de les preguntes de l'enquesta feia valorar als informadors consultats si certs problemes suposadament atribuïts a la professió periodística en realitat revestien importància, segons el seu parer.

La relació dels suposats problemes va sorgir de l'estudi qualitatiu previ (és a dir, de les entrevistes en profunditat). L'escala de resposta anava des del "molt important" al "gens important", passant pel "bastant" i "poc" important.

La majoria dels professionals enquestats per l'estudi van considerar que eren importants (ja sigui "bastant" o "molt") tots els problemes que se'ls hi plantejaven. L'ordre de les prioritats era la següent: precarietat laboral (95%) interessos econòmics i polítics (92,9%), manca d'ètica professional (82,1%), influència dels índexs d'audiència (81,2%), una baixa consciència de la responsabilitat social (81%), falta de respecte a l'autonomia professional (79,8%), concentració de mitjans de comunicació (74,8%), intrusisme professional (60,1%) i, finalment, confusió sobre les tasques periodístiques (57%).

dos extrems, trobem un 13,3% que percep ingressos per sota de 1.000 euros o exactament en aquesta xifra, i un 13,7% en l'altre extrem, que declara cobrar més de 3.000 euros mensuals. Del segment que menys ingressos obté, val a dir que un 3,7% declara no tenir ingressos, un 2,8% en té, però no arriba a 500 euros al mes, i un 6,8% ingressa

La professió periodística cada cop es considera més d'esquerres, segons l'estudi.

entre 500 i 1.000 euros mensuals.

La diferent tipificació de les franges no permet establir una comparació gaire fiable amb les antigues dades del Llibre Blanc. Ara bé, sí que es detecta una tendència a una disminució general i a tots els nivells dels ingressos dels periodistes. Com era d'esperar, es troba una forta correlació entre l'edat i els ingressos.

Els segments superiors d'ingressos es troben sobretot entre les generacions

Prop de la meitat dels periodistes cobra entre 1.500 i 3.000 euros al mes

d'edats més avançades i les generacions d'edat intermèdies. Addicionalment, cal dir que es donen dues bosses de baixos ingressos de magnitud similar en els dos pols d'edat: un 18,9% dels més joves ingressa rendes de 1.000 euros o

menys, i això mateix es dona en un 17,3% dels majors de 55 anys.

Per sexe, el desequilibri es fa especialment notori en les rendes més altes. Si un 21,9% dels professionals homes declara ingressar més de 3.000 euros mensuals, aquesta situació només es dona en un 4,7% de les professionals dones enquestades.

En funció del tipus d'empresa, es pot observar com hi ha més percentatge de professionals enquestats cobrant més de 3.000 euros al mes que treballen en o per a l'empresa privada (17,8%), que no els que es mouen en aquesta franja de rendes i ho fan en l'àmbit de l'empresa pública (8,7%). Paradoxalment, és també a l'empresa privada on hi ha un major percentatge de professionals cobrant les rendes més baixes (fins a 1.000 euros mensuals), un 14,3%, sensiblement superior a un 10% de percentatge homòleg que trobem a l'empresa pública.